

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Сучасні соціально-економічні, політичні зміни й потрясіння, що відбулись останніми роками в Україні, негативно вплинули на життєдіяльність кожного її громадянина, особливо надітей різного віку, поведінка яких упродовж останніх років, змінилася. На ускладнення попереджувальної адаптації до змінних умов життя вказували несприятливі екологічні умови, неправильне харчування, малорухливий спосіб життя, недотримання режиму дня, шкідливий вплив комп'ютерних засобів, часті захворювання тощо, які призводять до стресів та неврівноваженої поведінки у дітей вже з раннього віку. Та найголовнішим стресом, який переживає дитина, є усвідомлення того, що вона живе в країні, де йде війна. Тому превентивні заходи є вкрай необхідні як для дітей, так і дорослих.

Превентивний, тобто випереджальний, той, що має на меті запобігти непоправним наслідкам. Звідси витікає, що превентивна педагогіка, превентивне виховання спрямовані захистити дитину від впливу негативних факторів як у поведінці, так і діяльності, попередити ситуації, коли дитина не в змозі реально їх оцінити. На думку В. Оржеховської та О. Пилипенка, «превентивну педагогіку слід розглядати як науку, що розкриває вплив на особистість різних соціальних інституцій і забезпечує її психічний, фізичний, духовний і соціальний розвиток, вироблення громадської поведінки, імунітету до негативних явищ навколишнього середовища у процесі соціалізації дітей та підлітків, профілактику і корекцію негативних проявів у їхній поведінці» [4]. Науковці також називають превентивне виховання творчим трансформованим підходом, що «спрямований на вирішення мети і завдань превентивної практики, яка за

сучасних умов розвитку різних соціальних інституцій (соціальної педагогіки, психології, дитячої правозахисної практики та ін.) дещо випередила теорію» [3]. Практика сьогодення – це страшні реалії життя.

За даними аналітичної компанії *GradusResearch*, більш як 75 % дітей в Україні сьогодні мають нестійку психіку, викликану не просто тривожністю, а страхом. Перебуваючи у постійному емоційному напруженні, нерозумінні багатьох питань, на які немає відповіді, дитина починає поводитися неадекватно. «Діти частіше піддаються впливу травматичних подій, але у кожної дитини особлива реакція на травму. Внаслідок у дітей з'являються такі симптоми: уникання нагадування про травму, байдужість, відсторонення від родини та друзів, обмеженість в іграх та в іншій діяльності, постійні ознаки підвищеної збудженості, тривожний сон, приступи гніву, дратівливість, стурбованість, постійна готовність до небезпеки, труднощі з концентрацією уваги. В умовах війни конфлікт у дитини носить прихований неусвідомлений характер, і виявити його можна лише при ретельному аналізі та глибокому патопсихологічному дослідженні» – стверджує Е. Михайлова [2]. Однак дитина повинна залишатись у полі зору не лише батьків, медиків, але й педагогів, вихователів, усіх небайдужих. І починати треба з превентивного виховання, що має лежати в основі діяльності закладів дошкільної освіти.

Розглядаючи дитину як найвищу цінність та особистість, увесь педагогічний та виховний процес у закладі дошкільної освіти має бути побудований так, щоб створити всі умови, які б дозволяли дитині проявляти властиву їй від природи активність, самостійність, відчуття радості від пізнавальної діяльності, залучення до ігрової діяльності, творчих проявів, спілкування з однолітками. А педагогічний працівник може досягнути цього лише тоді, коли буде жити інтересами дітей, їхніми переживаннями, прагненнями.

Усі діти мають перебувати в центрі уваги вихователя, а діти, на долю яких випало пережити реальні жахіття війни, й поготів. Недаремно превентивна педагогіка досліджує закономірності діяльності педагога,

вихователя щодо формування у дітей імунітету до негативних проявів навколишнього середовища, запобіганню виникнення у них соціальних, психологічних, педагогічних та інших труднощів у процесі життєдіяльності.

Найпершими проявами зародження негативних якостей у дітей є непослух, роздратованість, упертість, збудженість, яка поступово може перерости в агресію. Через обмеженість вербальних здібностей, маленькій дитині важко передати внутрішні почуття, тому психологи вважають, що розповіді про побачене і пережите дитиною не завжди супроводжується дискомфортом. Однак такі діти страждають від нічних страхів, почутої сирени, гучних звуків тощо. Превентивна робота вихователя з дітьми дозволить виявити проблеми, над якими треба працювати спільно – і батькам, і педагогічному колективу ЗДО, і психологам, й медикам. Виявити відхилення у психіці дітей можна не лише через поведінку дитини, але й через її діяльність та сприйняття: байдужість до усього, що відбувається навколо неї; агресію до тих, хто поруч; зображення дійсності з порушенням гармонії. Психологи стверджують, що у дітей, які пережили страх воєнних дій, в малюнках переважає чорний колір – один або усі персонажі зображені в темних кольорах, члени сім'ї можуть бути розташовані у різних частинах аркуша, а не усі разом, домашні улюбленці намальовані окремо, що є свідченням того, що вони покинуті. До таких дітей має бути підвищена увага з боку педагогічних працівників та психологів. У ЗДО існує безліч форм і засобів, що дозволяють дітям згуртуватись, жити цікавим і радісним життям, бути активними учасниками усіх заходів – дидактичних та рухливих ігор, вікторин, подорожей у світ природи, казки, естафет, спортивних свят, флешмобів, конкурсів тощо. Зустрічаючи кожну дитину на порозі ЗДО, не забуваймо посміхатись і говорити привітні слова, під час занять не лише навчати, але й спілкуватись, цікавитись, що нового дитина дізналась, що побачила цікаве, що її турбує і як можна цьому зарадити разом. Залучення дитини до активного життя,

можливість щоденного спілкування з однолітками і гуманне ставлення з боку педагогічних працівників сприятимуть її адаптації до життєвих подій.

Педагогічний супровід і педагогічна підтримка потрібні також батькам дітей, які разом пережили стресові ситуації, викликані воєнними діями. Добра порада, довірча розмова, акцент навіть на незначних досягненнях дитини, щире спілкування та ін. – це вже проєкція результату. Недаремно кажуть, що чужих дітей не буває. Так само й не буває чужих дитячих проблем. Тому піднімаючи питання превентивного виховання дошкільників, треба говорити про комплексну програму превентивної роботи, враховуючи рівень тривожності дітей, особливості сімей, у яких вони зростають. Безумовно, що така робота має починатись з діагностики, яка враховуватиме розробку відповідних превентивних стратегій. До прикладу, формування навичок розв'язання проблем, самооцінки, соціальної підтримки тощо. Педагогічна підтримка повинна бути високопрофесійною і включати не лише комплексні програми психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку, враховуючи рівень їх тривожності, але й умови сімейного виховання. А найголовніше – дитина повсякчас повинна відчувати, що вона небайдужа навколишнім, що її люблять і прагнуть для неї добра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти України. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14012/>
2. Михайлова Е. Травмована психіка у дітей війни. URL: <https://gromada.group/news/statti/23944-sered-zhahiv-vijni-u-75-ditej-ukrayini-travmovana-psihika>
3. Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. Сучасні орієнтири превентивної педагогіки. *Вісник АПН України «Педагогіка і психологія»*. Київ. 2005. № 2 (47). С. 17–25.
4. Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. Превентивна педагогіка : навч. посіб. Черкаси : Вид.Чебаненко Ю. 2009. С. 231–242.